

הקשרים בין מרכיבי המרכזים למשפחות למשאבים, מסוגלות הורית, בדידות ואיכות חיים משפחתית

**דו"ח מחקר המוגש במסגרת מחקר הערכה לתוכנית:
מרכזים למשפחות לילדים עם מוגבלות במתכונת אזורית**

מיזם משותף של אשלים ג'וינט ישראל ומשרד העבודה, הרווחה והשירותים
החברתיים

ד"ר טלי-נוי הינדי וד"ר איילת גור

מאי 2021

תוכן עניינים

3	רשימת לוחות
3	רשימת איורים
4	1. מבוא
6	2. מתודולוגיה
6	2.1 משתתפים
7	2.2 כלים
9	2.3 הליך
9	2.4 ניתוח סטטיסטי
11	3. ממצאים
11	3.1 תיאור משתני המחקר המרכזיים : השוואה בין מרכזים אזוריים לישוביים
20	3.2 קשרים בין משתני המחקר
22	3.3 הסברת איכות החיים המשפחתית על סמך תפקוד המרכז למשפחות, משאבים, מסוגלות הורית ובדידות
24	4. סיכום ומסקנות
27	נספח : שאלון המחקר

רשימת לוחות

6	לוח 1. מאפייני המוגבלות
11	לוח 2. התפלגות איכות חיים משפחתית
12	לוח 3. התפלגות תחושת מצוקה
13	לוח 4. התפלגות פריטי מדד המשאבים (%)
14	לוח 5. התפלגות מדד הבדידות
14	לוח 6. התפלגות מדד המסוגלות ההורית
15	לוח 7. התפלגות מדד הפעילות של המרכזים למשפחות
18	לוח 8. התפלגות מדד תחושת השיתוף
19	לוח 9. חסמים להשתתפות בתוכנית המרכזים למשפחות: השוואה בין מרכזים אזוריים לישוביים
21	לוח 10. קשרים בין משתנים פסיכולוגיים וחברתיים של המשפחות, רכיבי תוכנית המרכזים למשפחות למצוקה ואיכות חיים משפחתית (N=137)

רשימת איורים

4	איור 1. תהליך המחקר
12	איור 2. איכות החיים המשפחתית: השוואה בין מרכזים אזוריים לישוביים
16	איור 3. צריכת שירותי המרכזים למשפחות: השוואה בין מרכזים אזוריים לישוביים
17	איור 4. תרומת שירותי המרכזים: השוואה בין מרכזים אזוריים לישוביים
23	איור 5. מודל המחקר להסברת איכות החיים המשפחתית על סמך המרכז למשפחות, משאבים אישיים, מסוגלות הורית ובדידות

1. מבוא

מדינת ישראל, בשונה ממדינות אחרות בעולם, החלה להראות סימני התאוששות ויציאה ממשבר הקורונה. יחד עם זאת, שירותים רבים נמצאים עדיין תחת מגבלות הריחוק החברתי והתו הסגול. המרכזים למשפחות לילדים עם מוגבלויות תפקדו בכל שלבי החירום, תוך התאמה של הכלים העומדים לרשותם לצרכים של המשפחות.

מטרתו העיקרית של 'מחקר הערכה- מרכזים למשפחות במתכונת אזורית' היא לבחון את התאמת המודל הבסיסי של המרכז למשפחה, כפי שיושם בערים שונות בישראל להפעלה במועצות אזוריות, אשר מתפקדות במבנה משילותי דו-רובדי, והן בעלות מאפיינים תרבותיים-כלכליים וחברתיים שונים. אולם, לאור התקופה המשברית החליטה ועדת ההיגוי לשלב גם בחינה של רכיב החירום. מטרת המחקר הן כדלקמן:

1. בחינת הביצוע של התהליכים והפעולות המתבצעות במסגרת המרכזים, כמו גם, השגת התפוקות והתוצאות בתהליך דינאמי של חירום, שגרת חירום, שיקום כלכלי-חברתי וחזרה לשגרה;
2. בחינת אפקטיביות של מרכז למשפחה אזורי כמודל בעל רכיבים ייחודיים, אשר הוקם במטרה לתת מענה למשפחות אשר מתגוררות בסביבה דלילת אוכלוסייה ומרוחקת גיאוגרפית. לבחון את אפקטיביות פעולת המרכזים (אפקטיביות הפעולות שהם מייצרים) ואת מידת תרומתם למצוקה ולאייכות החיים המשפחתית בעת חירום. תהליך הערכה בחן האם המודל האזורי מצליח להוות מוקד משיכה אשר מגביר את צריכת השירותים בו, תוך מתן סל שירותים איכותי למשפחה בדומה למודלים יישוביים. לשם כך, הערכת היעילות והמועילות של המודל האזורי נערכת בהשוואה לשלושה מרכזים יישוביים למשפחה במטרה לבודד את השפעתם של תכונות במרחב האזורי לעומת המרחב העירוני;
3. לזהות חסמים ומפתחות להצלחה בהפעלת התוכנית במתכונת חירום;
4. לספק המלצות לשיפור שירותים מבוססי קהילה וממוקדי משפחה הניתנים למשפחות לילדים עם מוגבלויות במסגרת פעילות המרכזים למשפחות.

מסגרת המחקר נקבעה לשנתיים היא כוללת מערך מחקר משולב (mixed methods), ובו שלוש מדידות כמותיות חוזרות וארבע מדידות איכותניות, המעמיקות בנושאים שונים לעיצוב התוכנית (ראה איור 1).

איור 1.

תהליך המחקר

צוות המחקר פרסם עד כה סקירת ספרות בתחום שירות ממוקד משפחה והתרומה של מרכזים למשפחות למדדי חוסן קהילתי ומאפיינים של שירות אזורי. כמו כן, פרסם צוות המחקר את הדו"ח 'תפקוד מרכזים למשפחות לילדים עם מוגבלות בתקופת הקורונה ותרומתם להפחתת מצוקה והגברת איכות החיים המשפחתית' (יוני 2020), שכלל חלק כמותי העוסק בתרומת השירות להפחתת מצוקה והגברת איכות חיים משפחתית וחלק איכותי העוסק בחסמים, זרזים ומענים בעבודת המרכזים למשפחות בזמן חירום.

בחודש אפריל 2021 פרסם צוות המחקר דו"ח הערכה איכותני: 'מרכזים למשפחות לילדים עם מוגבלות כחלק מרצף השירותים בשלטון המקומי' שעוסק בתצורת אספקת השירותים במועצות האזוריות ושילוב השירות המשלים, המרכז למשפחה, ברצף השירותים הקיים.

דו"ח זה, 'הקשרים בין מרכיבי המרכזים למשפחות למשאבים, מסוגלות הורית, בדידות ואיכות חיים משפחתית' עוסק בתפקודם של המרכזים למשפחות בתקופה שבין יוני 2021 - ספטמבר 2021, ובתרומת הפעילויות השונות למצבן של המשפחות. כמו כן, מוצג מודל להסברת מצוקה ואיכות חיים משפחתית על בסיס משאבי המשפחות ותפקוד המרכזים למשפחות, תוך השוואה בין מרכזים אזוריים ויישוביים.

בחודשים הקרובים יעסוק צוות המחקר בהעמקה בנושא קבוצות המנהיגות הפועלות במרכזים ולאחר מכן תתבצע מדידה משולבת אחרונה.

2. מתודולוגיה

2.1 משתתפים

במחקר השתתפו 137 בני משפחות, מתוכם 121 אימהות (88.9%), 14 אבות (10.3%) ו-2 בני משפחה אחרים (1.5%). 82 (59.9%) משפחות משתייכות למרכזים אזוריים ו-55 (40.1%) משתייכות למרכזים יישוביים. המרכזים האזוריים מהם נדגמו משתתפי המחקר הם של מועצה אזורית שומרון (22.6%), עמק חפר (23.4%), ועמק יזרעאל (13.9%). המרכזים היישוביים מהם נדגמו משתתפי המחקר הם: נוף הגליל (2.9%), אופקים (22.6%), וחדרה (14.6%). מעל מחצית המדגם (61.1%) נמצאים בקשר עם המרכז למשפחות יותר משנה. כרבע מהמדגם (26.7%) נמצאים בין חצי שנה לשנה בקשר עם המרכז למשפחות ומעל עשרה אחוז (12.2%) נמצאים בקשר עם המרכז למשפחות פחות מחצי שנה.

מעל שליש מהמדגם הן משפחות עם שלושה ילדים (40.5%) ו-27.8% הן משפחות לארבעה ילדים ויותר. גילאי הילדים עם המוגבלויות נעו בין שנתיים ל-38 שנים, כאשר הגיל הממוצע הוא 12 שנים ($SD=7.70$). לוח 1. מציג את מאפייני המוגבלות.

לוח 1.

מאפייני המוגבלות

מאפיין	N	%
סוג המוגבלות (ניתן לסמן יותר מאחת)		
חושית	7	5.1
שכלית-התפתחותית	13	9.5
אוטיזם	44	32.1
לקות למידה	12	8.8
מצב רגשי או נפשי	15	10.9
פיסית	11	8.0
קוגניטיבית	6	4.4
מחלה כרונית	5	3.6
אחר	10	7.3

באיזו מידה מוגבלות זו מפריעה לתפקוד היומיומי של הילד?

0	0	כלל לא
16.5	13	במידה מועטה
32.9	26	במידה בינונית
30.4	24	במידה רבה
20.3	16	במידה רבה מאד

רב המשתתפים הינם נשואים (77.2%), 16.5% גרושים או פרודים ו-5.1% הינם הורה יחידני. כמעט מחצית מהמדגם הינם חילוניים (43%), כחמישית מסורתיים (20.3%), רבע מהם דתיים (25.3%) ו-11.4% חרדיים. מעל מחצית המשתתפים הינם אקדמאיים (60.8%), ו-35.4% בעלי השכלה תיכונית. כחמישית מהמשתתפים (19.7%) העידו כי מצבם הכלכלי הרבה מתחת לממוצע. 16.1% דיווחו כי מצבם הכלכלי מעט מתחת לממוצע וכ-10% דיווחו על מצב כלכלי ממוצע. קצת מתחת ל-10% העידו על מצב כלכלי מעל הממוצע. 65.8% מהמשתתפים גרים בבית צמוד קרקע, כ-24.1% גרים בדירה עם מרפסת ו-10.1% גרים בדירה ללא מרפסת. מספר החדרים בבית נע בין שני חדרים לשמונה חדרים, עם ממוצע של 4.33 חדרים ($SD=1.54$).

2.2 כלים

איכות חיים משפחתית. איכות החיים המשפחתית נמדדה באמצעות שאלון איכות חיים משפחתית (family quality of life scale) שפותח על ידי ה-Beach Center on Disabilities (2006), במטרה לבחון את תפיסות חברי משפחה של אנשים עם מוגבלות לגבי היבטים שונים בחיי המשפחה. המדד כולל 25 פריטים, המייצגים חמישה תתי-סולמות: יחסי גומלין משפחתיים, הורות, רווחה רגשית, רווחה פיזית-חומרית, תמיכה באדם עם מוגבלות. הנבדקים התבקשו לדרג את מידת הסכמתם על סולם בן 5 רמות, מ"בכלל לא מסכים" (1) ל"מסכים במידה רבה מאד" (5). הציון הכללי מחושב כממוצע ציוני הפריטים, כאשר ציון גבוה מייצג איכות חיים משפחתית גבוהה. מחקרים רבים עשו שימוש בכלי זה והוא נמצא תקף ומהימן (Hoffman et al., 2006). במבחן מהימנות פנימית נמצאה אלפא קורנבאך 0.91. לציון הכללי. המהימנות הפנימית של תתי הסולמות היא 0.82 לסולם יחסי גומלין משפחתיים, 0.76 לסולם ההורות, 0.72 לסולם הרווחה הרגשית, 0.62 לסולם הרווחה הפיזית-חומרית ו-0.67 לסולם התמיכה באדם עם המוגבלות.

מצוקה. מצוקה משפחתית נבחנה באמצעות השאלון המקוצר של מצוקה משפחתית (Bried family distress scale) (Weiss & Lunsky, 2011), שפותח להערכת רמת המצוקה המשפחתית בקרב הורים לילדים עם מוגבלות התפתחותית ונפשיות. המדד בנוי מפריט אחד בו הנבדקים מתבקשים לדרג את מצב המשפחה ביחס למשבר על סולם בין עשר רמות, כאשר הספרה 1 מייצגת מצב בו "הכל בסדר, משפחתי ואני לא חווים משבר", והספרה 10 מייצגת מצב בו "אנחנו במשבר מהותי. המצב לא יכול להיות גרוע יותר".

משאבים. הערכת משאבי המשפחה נעשתה על בסיס שאלון הערכת משאבים שפותח במסגרת תיאורית שימור המשאבים (Hobfoll & Lilly, (The Conservation of Resources Evaluation) 1993). המדד המקורי כולל 74 פריטים המשתייכים לארבע קטגוריות של משאבים (משאבים פיזיים, משאבים הקשורים במצב, משאבים אישיים ומשאבי אנרגיה), לגביהם נשאלים המשתתפים באיזו מידה חוו אובדן-משאבים בתחום זה ובאיזו מידה חוו רווח-משאבים בתחום. במחקר הנוכחי, נעשה שימוש בגרסה מקוצרת של המדד הכללה חמישה פריטים, כדוגמת: "אני מרגיש שיש לי שליטה על המצב", ו-"אני נוטה להתאושש במהירות לאחר תקופה קשה". הנבדקים התבקשו לדרג את מידת הסכמתם על סולם בן 5 רמות, מ"בכלל לא מסכים" (1) ל"מסכים במידה רבה מאוד" (5). הציון הכללי מחושב כממוצע ציוני הפריטים, כאשר ציון גבוה מייצג רמת משאבים גבוהה. במבחן מהימנות פנימית נמצאה אלפא קורנבאך 76. לציון הכללי.

בדידות. תחושת הבדידות נבחנה באמצעות שאלון שפותח על ידי מכון ברוקדייל (לף וריבקין, 2017) במחקר ערכה של מרכזים למשפחות של ילדים ובני נוער עם מוגבלות. הכלי פותח לבחינת השפעתם של המרכזים על תחושות ההורים בהיבטים של המסוגלות ההורית, הפגת הבדידות והעומס שההורים חווים, ויצירת קשרים ותמיכה הדדית בין משפחות. הכלי כולל ארבעה פריטים, כדוגמת "בעקבות המרכז אני מרגיש/ה פחות בודד/ה עם הבעיות של הילד/ה/ים שלי". הנבדקים התבקשו לדרג את מידת הסכמתם על סולם בן 5 רמות, מ"בכלל לא מסכים" (1) ל"מסכים במידה רבה מאוד" (5). כל הפריטים עברו היפוך תשובות, כך שציון גבוה מייצג תחושת בדידות גבוהה יותר. הציון הכללי חושב כממוצע ציוני הפריטים. במבחן עקיבות פנימית נמצאה אלפא קורנבאך 78.

תחושת קהילה. מדד תחושת הקהילה (The Sense of Community Index) (Chavis, Lee, & Acosta, 2008) מבוסס על תיאורית תחושת הקהילה (McMillan & Chavis, 1986). במחקר הנוכחי נעשה שימוש בגרסה מקוצרת הכוללת ארבעה פריטים, תוך הבחנה בין תחושת קהילה לישוב המגורים לבין תחושת קהילה למרכזים למשפחות. הנבדקים התבקשו לדרג את מידת הסכמתם על סולם בן 5 רמות, מ"בכלל לא מסכים" (1) ל"מסכים במידה רבה מאוד" (5). הציון הכללי מחושב כממוצע ציוני הפריטים, כאשר ציון גבוה מייצג תחושת קהילה גבוהה. במבחן מהימנות פנימית נמצאה מתאם פירסון 66. לתחושת הקהילה ליישוב, ומתאם פירסון 82. לתחושת הקהילה למרכז למשפחות.

תחושת שיתוף. תחושת השיתוף של המשתתפים ביחס למרכז למשפחות נמדדה באמצעות שאלון תחושת שיתוף, אשר פותח על ידי יצחקי ויורק (Itzhaky & York, 1994), וכולל ארבעה פריטים. השאלות ניתנו על סולם בן חמש רמות, מ-1 (בכלל לא מסכים) ל-5 (מאד מסכים). במחקר הנוכחי נמצאה עקיבות פנימית טובה $\alpha = .87$.

חסמים לשימוש בשירותי המרכז. מדד החסמים נבנה לצורך המחקר הנוכחי במטרה לבחון את החסמים בהן נתקלות משפחות בבואן לצרוך את שירותי המרכז, לדוגמה: "יש לי חיבור זמן לאינטרנט ומחשב כדי להשתתף בפעילויות המרכז", "יש לי גישה למחשבים ואני אוהב להתנסות באפליקציות חדשות". המדד כלל שבעה פריטים, אשר דורגו על סולם בן חמש רמות, מ-1 (בכלל לא מסכים) ל-5 (מאד מסכים). פריטים 1-5 עברו היפוך תשובות. במחקר הנוכחי נמצאה עקיבות פנימית חלשה; $\alpha = .52$.

שירותי המרכז ותרומה למשפחה. מדד שירותי המרכז למשפחות נבנה לצורך מחקר זה. המדד כולל שישה קטגוריות של פעילויות הניתנות על ידי המרכזים למשפחות: מתן מידע, קבוצות תמיכה להורים, קבוצות תמיכה לאחים, הרצאות, ימי כיף למשפחות ופעילות אחרת. לגבי כל אחד מהשירותים, הנבדקים נדרשו לדרג באיזו מידה השירות תרם להם. התשובות נעו בין 1 (כלל לא תרם) לבין 5 (תרם במידה רבה). במידה והמשפחה לא השתמשה בשירות, הנבדקים נדרשו לציין זאת. שני מדדים חושבו על בסיס שאלון זה: מספר השירותים שצרכה המשפחה (טווח 0-6) וממוצע תרומת השירותים למשפחה. למדד תרומת השירותים נמצאה עקיבות פנימית טובה מאד $\alpha = .97$.

מסוגלות הורית. המסוגלות ההורית נבחנה באמצעות שאלון שפותח על ידי מכון ברוקדייל (לף וריבקין, 2017) במחקר ערכה של מרכזים למשפחות של ילדים ובני נוער עם מוגבלות. הכלי פותח לבחינת השפעתם של המרכזים על תחושות ההורים בהיבטים של המסוגלות ההורית, הפגת הבדידות והעומס שההורים חווים, ויצירת קשרים ותמיכה הדדית בין משפחות. הכלי כולל ארבעה פריטים, כדוגמת "יש לי הבנה טובה של הקשיים של הילד/ה שלי". הנבדקים התבקשו לדרג את מידת הסכמתם על סולם בן 5 רמות, מ"בכלל לא מסכים" (1) ל"מסכים במידה רבה מאד" (5). כך שציון גבוה מייצג תחושת מסוגלות הורית גבוהה יותר. הציון הכללי חושב כממוצע ציוני הפריטים וציון גבוה מייצג מסוגלות הורית טובה יותר. במבחן עקיבות פנימית נמצאה אלפא קורנבאך $.82$.

מנהיגות הורית. משתתפי המחקר נתבקשו לענות על השאלה "באיזו מידה אתה חש שפעילות קבוצת מנהיגות ההורים תורמת לשיפור המצב בתקופה זו?". התשובות נעו בין 1 ("כלל לא") ל-5 ("תורמת לשיפור המצב במידה רבה מאד").

2.3 הליך

המחקר אושר על ידי ועדת האתיקה של בית הספר לעבודה סוציאלית באוניברסיטת בר אילן. שאלוני המחקר הופצו באופן מקוון באמצעות תוכנת Qualtrics, על ידי מנהלות המרכזים למשפחות שנבחרו להשתתף במחקר. הנתונים נאספו במהלך החודשים ינואר ופברואר 2021. הבחירה במרכזים התקבלה על ידי ועדת ההיגוי של המחקר.

2.4 ניתוח סטטיסטי

נתוני המחקר עובדו בשש רמות ניתוח:

1. סטטיסטיקה תיאורית הכוללת התפלגויות שוליות (שכיחויות), ממוצעים וסטיות תקן, לאפיון מדגם המשפחות.
2. סטטיסטיקה תיאורית הכוללת התפלגויות שוליות (שכיחויות), ממוצעים וסטיות תקן, לתיאור משתני המחקר המרכזיים.
3. השוואה במשתני המחקר המרכזיים בין משפחות המשתייכות למרכזים אזוריים למרכזים יישוביים. ההבדלים נבחנו באמצעות מבחן t ו- χ^2 .
4. קשרים בין משתני המחקר המרכזיים: משתנים פסיכולוגיים וחברתיים של המשפחות (משאבים אישיים, תחושת קהילה ליישוב, מסוגלות הורית ובדידות), רכיבי תוכנית המרכזים למשפחות (כמות ותרומת השירותים, חסמים, תחושת שיתוף, תחושת שייכות למרכז ותרומת מנהיגות ההורים) לבין מצוקה ואיכות חיים משפחתית, נבחנו באמצעות מטריצת קורלציות פירסון.

5. מידול משוואות מבניות באמצעות תוכנת AMOS לניבוי איכות החיים המשפחתית על סמך משאבים אישיים וקהילתיים ותפקוד המרכז למשפחות. פרוצדורה סטטיסטית זו כללה ניתוח גורמים למשתנה המרכז למשפחות.

3.1 תיאור משתני המחקר המרכזיים: השוואה בין מרכזים אזוריים לישוביים

איכות חיים משפחתית

מדד איכות חיים משפחתית מעריך את שביעות רצוןן של המשפחות מהיבטים שונים של איכות החיים המשפחתית: יחסי הגומלין המשפחתיים, הורות, רווחה רגשית, רווחה פיזית- חומרית, ותמיכה הקשורה מוגבלות. לוח 2 מציג את ממוצעי וסטיות התקן בממדים השונים של איכות החיים המשפחתית בקרב כלל המדגם. ניתן לראות איכות חיים משפחתית גבוהה הן במדד הכללי והן בתתי-הסולמות. בסולם יחסי הגומלין המשפחתיים התקבל הציון הגבוה ביותר ובסולם הרווחה הרגשית התקבל הציון הנמוך ביותר.

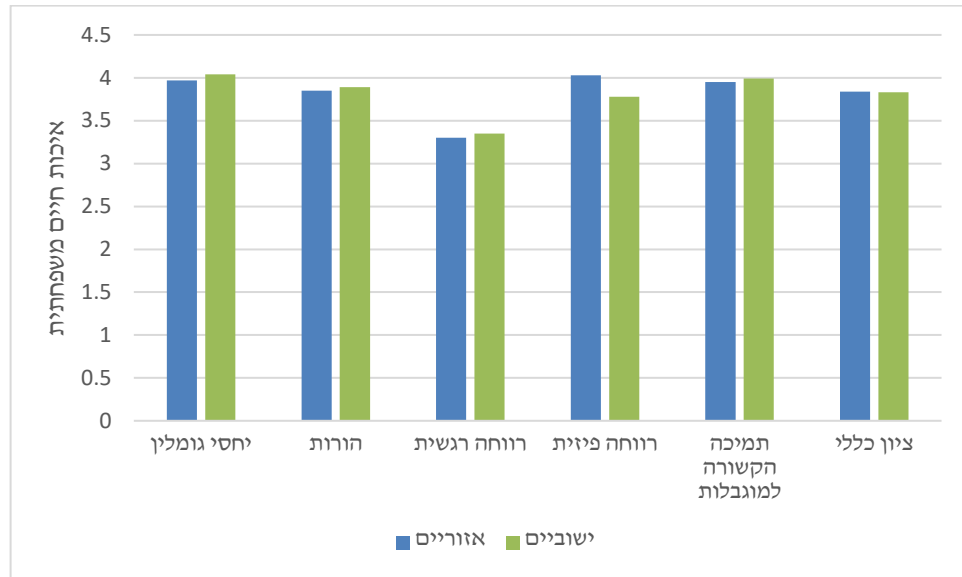
לוח 2.

התפלגות איכות חיים משפחתית

טווח ממוצע	סטיות תקן	חציון	טווח אפשרי	טווח ממשי	N	
4.00	0.59	4.00	1-5	1.83-5	90	יחסי גומלין
3.86	0.62	3.92	1-5	1.83-5	90	הורות
3.33	0.79	3.50	1-5	1.25-5	90	רווחה רגשית
3.93	0.59	4.00	1-5	5-2	90	רווחה פיזית
3.97	0.67	4.00	1-5	1.33-5	90	תמיכה הקשורה למוגבלות
3.83	0.52	3.75	1-5	1.88-4.88	90	ציון כללי

באמצעות מבחן t^2 למדגמים בלתי תלויים, הוערכו הפערים בין משתתפים ממרכזים יישוביים ואזוריים באיכות החיים המשפחתית. לא נמצא הבדל מובהק באיכות החיים המשפחתית ($t_{(88)} = 0.09, n.s.$). הסולם היחיד בו נמצא הבדל מובהק בין הקבוצות הוא איכות החיים החומרית-פיזית ($t_{(88)} = 2.02, p < .05$), כך שמתתפים השייכים למרכזים אזוריים דיווחו על איכות חיים חומרית-פיזית גבוהה יותר ($M=4.03, SD= 0.57$), לעומת משתתפים השייכים למרכזים יישוביים ($M=3.78, SD= 0.59$). איור 2 מציג את ההבדלים באיכות חיים המשפחתית בין משתתפים ממרכזים יישוביים ואזוריים.

איכות החיים המשפחתית: השוואה בין מרכזים אזוריים ליישוביים

מצוקה משפחתית

משתתפי המחקר התבקשו לדרג את רמת המצוקה שלהם ושל משפחתם בעת משבר הקורונה, על סקאלה בת עשר רמות. רמת המצוקה הנמוכה ביותר היא "הכל בסדר, משפחתי ואני לא חווים משבר" ורמת המצוקה הגבוהה תוארה כ"אנחנו במשבר מהותי. המצב לא יכול להיות גרוע יותר". לוח 3 מציג את התפלגות מדד תחושת המצוקה.

מהלוח עולה כי מחצית מהמשתתפים (53.3%) דיווחו על רמת מצוקה נמוכה. 33.3% דיווחו על רמת מצוקה מתונה, אשר מתבטאת בתחושת לחץ, המלווה בהתמודדות מספקת עימו. 13.3% מהמשתתפים דיווחו שהם ומשפחתם במשבר.

לוח 3.

התפלגות תחושת מצוקה

מאפיין המוגבלות	N	%
הכל בסדר, משפחתי ואני לא חווים משבר	12	13.3
הכל בסדר, אבל יש לנו קשיים לפעמים	36	40.0
המצב בבית די לחוץ, אבל אנחנו מתמודדים עם הבעיות	14	15.6
המצב בבית מאד לחוץ, אבל אנחנו מתמודדים עם הבעיות	4	4.4
המצב בבית מאד לחוץ, אבל אנחנו מתאמצים להסתדר	8	8.9
אנחנו עובדים מאד קשה בכל רגע ביום, על מנת לא להיכנס למשבר	4	4.4
אנחנו חווים משבר, אבל מתמודדים עימו	9	10.0
אנחנו חווים משבר, ופנינו לקבלת סיוע	3	3.3

באמצעות מבחן t^2 למדגמים בלתי תלויים, הוערכו הפערים במצוקה בין משתתפים ממרכזים יישוביים ואזוריים. לא נמצא הבדל מובהק בתחושת המצוקה המשפחתית בין משיבים במרכזים יישוביים ואזוריים ($t_{(88)} = -1.60, n.s.$).

משאבי המשפחות

המשפחות המשיבות בעלות רמה גבוהה של משאבים אישיים. ממוצע ציון המשאבים הכללי הינו 3.89 ($SD=0.68, Range 1-5$). לוח 4 מציג את התפלגות משאבי המשפחה בחלוקה לסולם בן שלוש רמות: העדר משאבים, רמה מעטה- בינונית של המשאב ורמה גבוהה של המשאב. מלוח 4 עולה כי מרבית המשתתפים דיווחו כי הם גאים במידה רבה בדרך בה משפחתם מתמודדת עם המצב (77.5%) וכ-80% מרגישים שעתידים ועתיד המשפחה תלוי בהם. עוד עולה כי הפגיעה המשמעותית ביותר היא במשאב השליטה; כמחצית מהמשיבים דיווחו על קיומו של משאב השליטה במידה מעטה ובינונית.

לוח 4.

התפלגות פריטי מדד המשאבים (%)

משאבים אישיים	העדר משאב	במידה מעטה- בינונית	במידה רבה
אני גאה בדרך שבה אני ומשפחתי מתמודדים עם המצב	1.3	21.3	77.5
אני מרגיש שעתידי ועתיד משפחתי תלויים בי	0	20.0	80.0
אני מרגיש שיש לי שליטה על המצב	2.5	48.1	49.4
אני אופטימי ומאמין שהמשבר יחלוף במהרה	2.5	40.5	57.0
אני נוטה להתאושש במהירות לאחר תקופה קשה	2.5	32.5	65.0

ניתוח F^2 מעלה הבדל מובהק במשאבים האישיים של המשפחות ($t_{(79)} = -2.15, p < .05$), כך שמשתתפים השייכים למרכזים יישוביים דיווחו על רמת משאבים גבוהה יותר ($M=4.08, SD=0.77$), לעומת משתתפים השייכים למרכזים אזוריים ($M=3.76, SD=0.57$).

בדידות

לוח 5 מציג את התפלגות פריטי מדד הבדידות וציון הבדידות הכללי. מן הלוח עולה מדד הבדידות הכללי מצביע על תחושת בדידות מתונה, גבוהה במקצת מעל אמצע הטווח. ניכר כי בדידות המשיבים מיוחסת בעיקר לרמה נמוכה של התייעצות עם הורים אחרים.

לוח 5.

התפלגות מדד הבדידות

טווח ממושי	טווח אפשרי	סטיית תקן	ממוצע	N	
1-5	1-5	1.29	2.68	74	בעקבות המרכז אני מרגיש/ה פחות בודד עם הבעיות של הילד/ה שלי
1-5	1-5	1.23	2.78	74	יש לי הרבה במשותף עם משפחות אחרות במרכז
1-5	1-5	1.09	2.88	74	חשוב לי לדבר עם הורים אחרים במרכז על הקשיים של הילד/ה שלי
1-5	1-5	1.18	3.48	74	אני מתייעץ/ת לעיתים קרובות עם הורים אחרים שפגשתי במרכז לגבי הילדים שלי
1-5	1-5	1.04	3.04	74	בדידות- ציון כללי

* הפריטים עברו היפוך תשובות. ציון גבוה מייצג בדידות גבוהה יותר.

ההשוואה בין רמת הבדידות במרכזים אזוריים וישוביים העלתה פער מובהק בין הקבוצות בבדידות $(t_{(72)} = 2.92, p < .001)$, כך שמתתפים השייכים למרכזים אזוריים דיווחו על תחושת בדידות גבוהה יותר $(M=3.33, SD= 1.04)$, לעומת משתתפים השייכים למרכזים ישוביים $(M=2.65, SD= 0.93)$.

מסוגלות הורית

לוח 6 מציג את התפלגות פריטי מדד המסוגלות ההורית וציון המסוגלות ההורית הכללי. מן הלוח עולה כי המשפחות דיווחו על מסוגלות הורית גבוהה. לא נמצא הבדל מובהק ברמת המסוגלות ההורית בין משתתפים ממרכזים ישוביים למשביים ממרכזים אזוריים $(t_{(78)} = 0.18, n.s.)$.

לוח 6.

התפלגות מדד המסוגלות ההורית

טווח ממושי	טווח אפשרי	סטיית תקן	ממוצע	N	
3-5	1-5	0.73	4.35	80	יש לי הבנה טובה של הקשיים של הילד/ה שלי
1-5	1-5	0.92	3.90	80	אני יכול להתמודד עם בעיות הקשורות בילד/ה שלי
2-5	1-5	0.87	4.03	80	אני יודע איך להשיג מידע שיעזור בטיפול בילד/ה שלי

1-5	1-5	1.13	3.82	80	יש לי למי לפנות כשאני בלחץ או במצוקה בקשר לילד/ה שלי
1.75-5	1-5	0.73	4.03	80	מסוגלות הורית- ציון כללי

פעילות המרכזים למשפחות

פעילות המרכזים למשפחות הוערכה על ידי מדד המשלב הן את שיעור המשתמשים ואת רמת התרומה של הפעילות למשפחות. למשתתפים הוצגו שש קטגוריות פעילות: מתן מידע, קבוצות תמיכה להורים, קבוצות תמיכה לאחים, הרצאות, ימי כיף למשפחות ופעילות אחרת. מבין פעילויות המרכז שתוארו תחת קטגוריית "פעילות אחרת" ניתן למצוא סדנאות שונות כמו סדנאות תכשיטנות, בישול, מיינדפולנס, רוקחות טבעית, והכשרה למתן סיוע טלפוני בזמן חירום. כמו כן, צוינו פעילויות ייחודיות כמו נופש נשים ומופעים. לבסוף, ציינו המשתתפים גם קבלת סיוע ממתנדבי המרכז וקבלת מארזי מתנה.

לוח 7 מציג את התפלגות מדד הפעילות של המרכזים למשפחות במדגם הכללי. התפלגות המדד המייצג את כמות השירותים (מבין שש קטגוריות הפעילות המפורטות בלוח 7) מראה כי 75.2% השתמשו בשירותים, לעומת 24.8% שלא השתתפו בשום פעילות. כמעט שליש מהמשתתפים (32.1%) השתתפו בפעילויות מקטגוריה אחת או שתיים, וכ-43.1% השתתפו בפעילויות משלוש קטגוריות או יותר.

מהלוח עולה כי הפעילויות בהן לקחו חלק שיעור ניכר מהמשתתפים במחקר הן הרצאות (58.5%) וקבלת מידע (55.9%). כמעט מחצית מהמשיבים השתתפו בימי כיף למשפחות (49.2%). הפעילויות שתדורגו כבעלות התרומה הגבוהה ביותר הן ימי כיף למשפחות ופעילויות אחרות.

לוח 7.

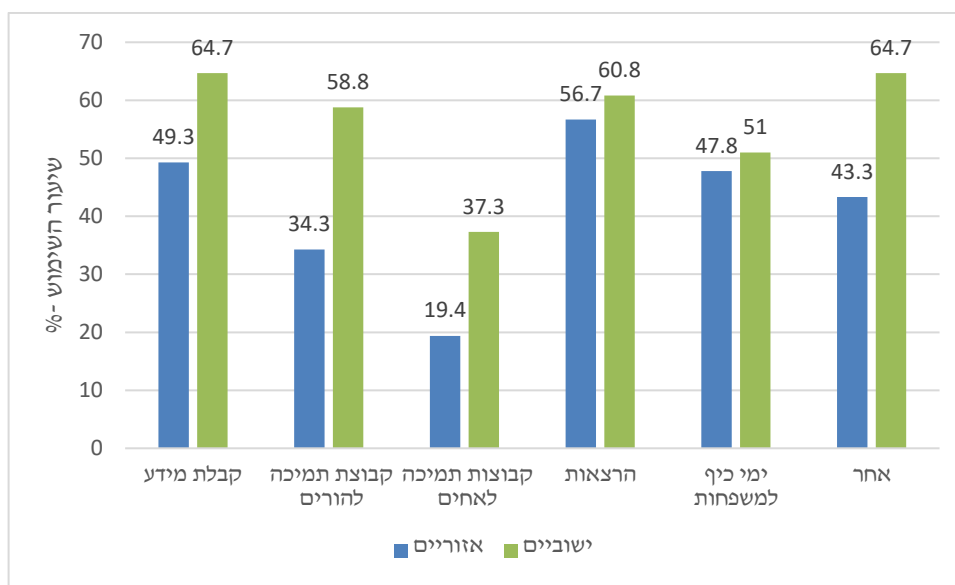
התפלגות מדד הפעילות של המרכזים למשפחות

תרומת הפעילות למשפחה (טווח 1-5)		שיעור המשתמשים	פעילות
<i>SD</i>	<i>M</i>		
1.29	3.82	55.9%	קבלת מידע
1.39	3.89	44.9%	קבוצת תמיכה להורים
1.52	3.22	27.1%	קבוצות תמיכה לאחים
1.14	3.80	58.5%	הרצאות
1.33	4.05	49.2%	ימי כיף למשפחות
1.40	4.02	52.5%	אחר
1.18	3.87	-	תרומת הפעילות- ציון כללי

הפערים בצריכת שירותי המרכזים למשפחות בין משפחות המשתייכות למרכזים ישוביים ואזוריים נבחנו באמצעות מבחן χ^2 . איור 3 מדגים את הפערים בשימוש בפעילויות השונות בין מרכזים אזוריים לישוביים.

איור 3.

צריכת שירותי המרכזים למשפחות: השוואה בין מרכזים אזוריים לישוביים

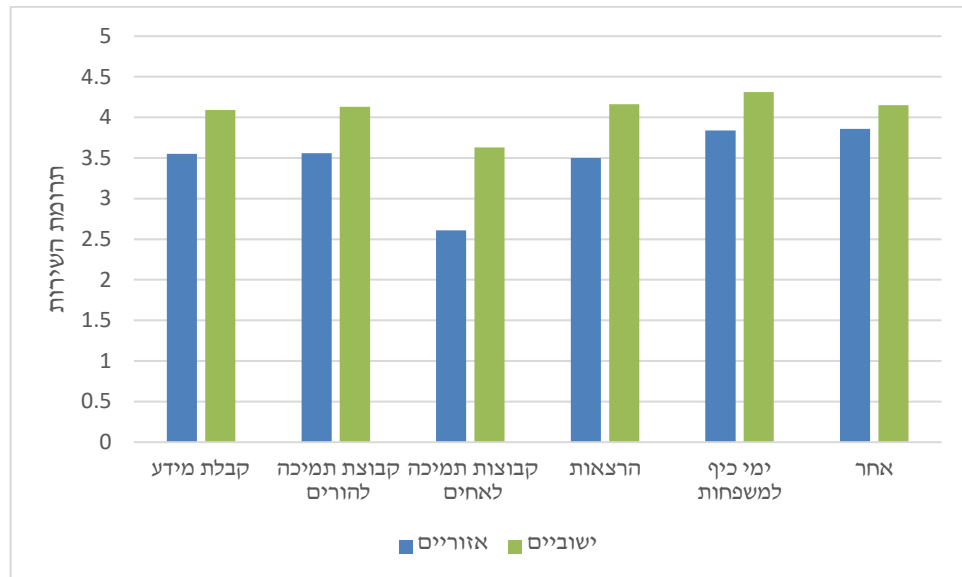
* הפערים מובהקים סטטיסטית ביחס לקבוצות תמיכה להורים, קבוצות תמיכה לאחים פעילות אחרת.

סיכום של מספר השירותים שצרכו המשתתפים, מעלה הבדל מובהק במספר השירותים הממוצע שצרכו משתתפים השייכים למרכזים ישוביים ואזוריים ($t_{(135)} = -2.95, p < .01$), כך שמשתתפים השייכים למרכזים ישוביים דיווחו על צריכת שירותים מוגברת ($M=3.13, SD= 2.25$), לעומת משתתפים השייכים למרכזים אזוריים ($M=2.05, SD= 1.99$).

נמצאו הבדלים מובהקים בשימוש בשירותים המרכזים למשפחות בין מרכזים אזוריים לישוביים, כך שהיקף השימוש היה גבוה יותר באופן מובהק בקרב משתתפי השייכים למרכזים ישוביים בנוגע לקבוצות תמיכה להורים ($\chi^2=7.02, p < .01$), קבוצות תמיכה לאחים ($\chi^2=4.67, p < .05$), ופעילות אחרת ($\chi^2=5.33, p < .05$). לא נמצאו הבדלים בין סוגי המרכזים בקבלת מידע, בצריכת הרצאות, ובהשתתפות בימי כיף למשפחות.

כמו כן, בקרב צרכני השירותים, נמצא הבדל מובהק בתרומת השירותים לרווחת המשפחה ($t_{(101)} = -2.22, p < .05$), כך שמשתתפים השייכים למרכזים ישוביים דיווחו על תרומה גבוהה יותר של שירותי המרכז לרווחת המשפחה ($M=4.16, SD= 1.01$), לעומת משתתפים השייכים למרכזים אזוריים ($M=3.65, SD= 1.26$). איור 4 מציג את הפערים בתרומת השירותים לרווחת המשפחות בין משפחות המשתייכות למרכזים אזוריים וישוביים. חשוב לציין כי הבדלים אלא הינם תיאוריים וכי הבדל מובהק סטטיסטי נמצא רק ביחס לפעילות ההרצאות.

תרומת שירותי המרכזים : השוואה בין מרכזים אזוריים לשוביים

* פער מובהק נמצא רק בפעילות ההרצאות. בשאר הפעילות, ההבדלים אינם מובהקים סטטיסטית.

קבוצות תמיכה. משתתפי המחקר נשאלו האם הם לוקחים חלק בקבוצת תמיכה. אלה שמתתפים בקבוצת תמיכה, נשאלו אף על שביעות רצונם מההנחיה ועל תחומים טעוני שיפור. נמצא ב-43% מהמשיבים משתתפים בקבוצת תמיכה. הרב המוחלט (97.7%) דיווחו שהנושאים העולים לשיח בקבוצה חשובים או חשובים מאד. מעל מחצית המשתתפים (56%) דיווחו על שביעות רצון גבוהה מהנחיית הקבוצה. הנושא הבולט לשיפור הוא גודל הקבוצה ופעילותה לאורך זמן: בקשה להגדלת היקף הקבוצה והשתתפות של יותר משפחות, הרחבת מספר המפגשים ופעילות הקבוצה לאורך זמן. משתתפי המחקר אף התבקשו לפרט אודות נושאים שהיו מעניינים אותם לסדנאות והרצאות עתידיות. עלו הנושאים הבאים:

- ניתוח התנהגות ואסטרטגיות לטיפול בבעיות התנהגות.
- סוגיות הנוגעות לגיל ההתבגרות.
- מעבר לחיים עצמאיים בדיור, צבא ושירות לאומי, בתעסוקה, הכשרה מקצועית והשכלה גבוהה.
- מיצוי זכויות.
- התייחסויות ספציפית לתחום האוטזים.
- התייחסות ספציפית להפרעות קשב וריכוז.
- התפתחות אישית- חשיבה חיובית ומדיטציה, העשרה לגוף ולנפש.
- העצמת הילד עם המוגבלות- שיפור הביטחון העצמי ותחושת המסוגלות.
- העצמת האחאים.

תחושת שיתוף ושייכות במרכז למשפחות

לוח 8 מציג את התפלגות מדד תחושת השיתוף של המשיבים במרכזים למשפחות. ניתן לראות שתחושת השיתוף של המשיבים במרכז למשפחות היא מתונה; קצת מעל אמצע הטווח. ניכר כי המשיבים רואים עצמם חלק מקהילת המרכז למשפחות. עם זאת, הם מרגישים באופן חלקי בלבד שיש להם תפקידם חשוב בדיוני המרכז וכי יש להם השפעה על דברים שקורים בקהילת המרכז. לוח 8.

התפלגות מדד תחושת השיתוף

טווח ממוצע	סטטיית תקן	טווח אפשרי	טווח ממשי	N	
3.36	1.26	1-5	1-5	74	אני רואה עצמי כחלק מקהילת המרכז למשפחות
3.02	1.32	1-5	1-5	74	אני מקבל מאנשי הקהילה המלצות והצעות בקשר לנושאים שמטרידים את הקהילה
2.50	1.44	1-5	1-5	74	יש לי תפקיד חשוב כשדנים בבעיות של הקהילה
2.39	1.36	1-5	1-5	74	יש לי השפעה על דברים שקורים בקהילת המרכזים למשפחות אליה אני שייך
2.82	1.13	1-5	1-5	74	תחושת שיתוף- ציון כללי

מבחן t^2 למדגמים בלתי מזווגים העלה הבדל מובהק בין מרכזים ישוביים לאזוריים בתחושת השיתוף ($t_{(72)} = -2.37, p < .05$), כך שמשותפים השייכים למרכזים ישוביים דיווחו על תחושת שיתוף גבוהה יותר ($M=3.17, SD= 1.07$), בהשוואה למרכזים אזוריים ($M=2.56, SD= 1.11$). פערים דומים נמצאו ביחס לתחושת הקהילה במרכזים למשפחות ($t_{(76)} = -2.40, p < .05$), כך שמשותפים השייכים למרכזים ישוביים דיווחו על תחושת קהילה חזקה יותר ($M=3.32, SD= 1.24$), בהשוואה למרכזים אזוריים ($M=2.68, SD= 1.01$). לא נמצא הבדל מובהק באופן בו תופסים משותפים במרכזים ישוביים ואזוריים את תרומת מנהיגות המשפחות ($t_{(72)} = -0.83, n.s.$).

חסמים להשתתפות

לשם הבנה מעמיקה של דפוסי השימוש בשירותי המרכזים למשפחות, נבנה מדד לבחינת החסמים השונים בהם נתקלים בני משפחות בבואן לצרוך את שירותי המרכז.

בקרב כלל המדגם, כעשרה אחוזים מהמשיבים דיווחו כי אינם חווים כלל חסמים להשתתפות בפעילויות המרכז. 17.5% חווים חסם אחד, 57.7% דיווחו על שני חסמים ו-11.7% דיווחו על שלושה חסמים. 3% דיווחו על ארבעה חסמים ויותר. לוח 9 מציג את שיעור המשיבים החווים את החסמים השונים.

החסם המשמעותי ביותר בו נתקלות משפחות הוא זמן פנוי בימים ובשעות בהן נערכות פעילות קבוצתית (78.8%). חסם מהותי נוסף הוא היעדר שיחה משותפת עם הורים לילדים בעלי מוגבלויות שונות משל הילד שלי (67.9%). כחמישית מהמשיבים חווים גם חסם של תחבורה ציבורית זמינה (20.4%).

לוח 9.

חסמים להשתתפות בתוכנית המרכזים למשפחות: השוואה בין מרכזים אזוריים לשוביים

חסם	% המשיבים החווים חסם זה בכלל המדגם	שיעור החסם במרכזים אזוריים %	שיעור החסם במרכזים ישוביים %	χ^2
חיבור זמין לאינטרנט ומחשב כדי להשתתף בפעילויות המרכז מרחוק	3.8	1.3	7.8	$\chi^2=3.69$, <i>n.s.</i>
רכב פרטי להגעה נוחה למרכז	5.1	1.3	11.3	$\chi^2=6.48^*$
תחבורה ציבורית טובה בשכונה שלי והגעה פשוטה למרכז	20.4	34.4	15.8	$\chi^2=4.13^*$
זמן נסיעה סביר למרכז ובחזרה	3.6	5.6	2.0	$\chi^2=0.91$, <i>n.s.</i>
התאמת הפעילות והתכנים של הפעילות לאורך החיים ולמנהגים של המשפחה	1.5	1.4	2.0	$\chi^2=0.06$, <i>n.s.</i>
פניות בימים ובשעות בהן נערכת פעילות קבוצתית	78.8	94.2	86.0	$\chi^2=2.33$, <i>n.s.</i>
שיחה משותפת עם הורים לילדים בעלי מוגבלויות שונות משל הילד שלי	67.9	81.4	69.2	$\chi^2=2.45$, <i>n.s.</i>

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

בבחינת ההבדלים בתפקוד המרכזים למשפחות בין מרכזים ישוביים לאזוריים, נבדק תחילה הפער בחסמים בהם נתקלו המשפחות בעת צריכת השירותים. באמצעות מבחן t^2 למדגמים בלתי תלויים, לא נמצא הבדל מובהק במספר החסמים הכולל שחוות המשפחות בבואן לצרוך את שירותי המרכז ($t_{(135)} = 0.48$, *n.s.*). עם זאת, כפי שעולה מלוח 9, מבחן χ^2 לבחינת ההבדלים בין המרכזים לגבי כל חסם בנפרד הצביע על הבדל מובהק בחסם רכב פרטי להגעה נוחה למרכז ($\chi^2=6.48$, $p < .05$), כך שמשפחות המשתייכות למרכזים ישוביים חוות יותר חסם זה. לעומת זאת, נמצא הבדל מובהק

בחסם התחבורה הציבורית ($\chi^2=4.14, p < .05$), כך שמשפחות המשתייכות למרכזים אזוריים חוות יותר חסם זה.

לא נמצאו הבדלים בין מרכזים יישוביים לאזוריים ביחס לחסמים: חיבור זמין לאינטרנט ומחשב, זמן נסיעה סביר, התאמת הפעילות והתכנים של הפעילות לאורך החיים ולמנהגים של המשפחה, פניות בימים ובשעות בהן נערכת פעילות קבוצתית ושיחה משותפת עם הורים לילדים בעלי מוגבלויות שונות משל הילד שלי.

3.2 קשרים בין משתני המחקר

לוח 10 מציג את הקשרים בין משתנים פסיכולוגיים וחברתיים של המשפחות (משאבים אישיים, תחושת קהילה ליישוב, מסוגלות הורית ובדידות), רכיבי תוכנית המרכזים למשפחות (כמות ותדירות השירותים, חסמים, תחושת שיתוף, תחושת שייכות למרכז ותדומת מנהיגות ההורים) לבין מצוקה ואיכות חיים משפחתית.

בעוד נמצא קשר מובהק בין מצוקה לבין איכות חיים משפחתית ($r=-.22, p < .05$), כך שככל שרמת המצוקה גבוהה יותר, כך איכות החיים המשפחתית נמוכה יותר ולהיפך, לא נמצאו קשרים מובהקים בין יתר משתני המחקר לבין מצוקה.

נמצאו קשרים מובהקים חזקים בין רמת המשאבים האישיים ($r=.45, p < .001$) של המשפחה והמסוגלות ההורית ($r=.57, p < .001$) לבין איכות חיים משפחתית; ככל שהמשאבים האישיים של המשפחה והמסוגלות ההורית גבוהים יותר, כך איכות החיים המשפחתית עולה. כמו כן, נמצא קשר בין עלייה בתחושת הקהילה ליישוב לבין איכות חיים משפחתית גבוהה יותר ($r=.26, p < .05$). עם זאת, לא נמצא קשר בין בדידות לבין איכות החיים המשפחתית.

מבין מרכיבי המרכז למשפחות, נמצאו קשרים חיוביים בין תדומת השירותים ($r=.27, p < .05$), תחושת השייכות למרכז ($r=.37, p < .01$), ותדומת מנהיגות ההורים ($r=.26, p < .05$), לבין איכות חיים משפחתית. עם זאת, לא נמצאו קשרים מובהקים בין כמות השירותים ותחושת השיתוף לבין איכות החיים המשפחתית.

נמצאו קשרים חיוביים בין מרכיבי המרכז למשפחות הבאים לבין משאבי המשפחה: ככל שתדומת השירותים, תחושת השיתוף, תחושת השייכות למרכז ותדומת המנהיגות גבוהות יותר, כך המשאבים של המשפחה חזקים יותר, $r=.27, p < .001$; $r=.41, p < .001$; $r=.27, p < .05$; $r=.31, p < .01$; בדומה, נמצאו קשרים בין מרכיבי המרכז למשפחות הבאים לבין המסוגלות ההורית: $p < .05$. ככל שתדומת השירותים, תחושת השיתוף ותחושת השייכות למרכז גבוהות יותר, וכמות החסמים להשתתפות במרכז נמוכה יותר, כך המסוגלות ההורית גבוהה יותר, $r=.23, p < .05$; $r=-.32, p < .01$; $r=-.22, p < .001$; $r=-.28, p < .05$.

בנוסף, נמצאו קשרים מובהקים בין מרכיבי המרכז למשפחות הבאים לבין בדידות: ככל שכמות השירותים, תדומת השירותים, תחושת השיתוף, תחושת השייכות למרכז ותדומת מנהיגות ההורים גבוהות יותר, כך תחושת הבדידות נמוכה יותר, $r=-.63, p < .01$; $r=-.31, p < .01$; $r=-.32, p < .01$; $r=-.52, p < .001$; $r=-.41, p < .001$; $p < .001$.

קשרים בין משתנים פסיכולוגיים וחברתיים של המשפחות, רכיבי תוכנית המרכזים למשפחות למצוקה ואיכות חיים משפחתית ($N=137$)

	12	11	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1	
1													מצוקה משפחתית
2	-.10	-.01	-.18.	.06	.10	.21	-.05	.08	-.03	-.21	-.22*	1	איכות חיים משפחתית
3	.57***	-.20	.26*	.37**	.16	-.21	.27*	-.09	.26*	.45***	1		משאבים אישיים
4	.44***	-.25*	.27*	.41***	.27*	-.19	.31**	.19	.30**	1			תחושת קהילה ליישוב
5	.12	-.39**	.33**	.59***	.45***	.08	.39**	.27*	1				כמות שירותים
6	-.22	-.32**	.16	.37**	.38**	.01	-.05	1					תרומת השירותים
7	.23*	-.31**	.22	.45***	.15	-.08	1						חסמים
8	-.32**	.15	-.05	-.06	-.06	1							תחושת שיתוף
9	.28*	-.63***	.49***	.70***	1								תחושת שייכות למרכז
10	.22***	-.41***	.38**	1									תרומה מנהיגות ההורים
11	-.20	-.52***	1										בדידות
12	-.28*	1											מסוגלות הורית
	1												

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

3.3 הסברת איכות החיים המשפחתית על סמך תפקוד המרכז למשפחות, משאבים, מסוגלות הורית ובדידות

בדיקת המודל התיאורטי נעשתה באמצעות שימוש במידול משוואות מבניות (Structural equation modeling), המאפשר שילוב מובנה של ניתוח גורמים (Factor Analysis), המודל המדידתי) עם ניתוח נתיבים (Path Analysis, המודל המבני) בניתוח נתונים מערכתי אחד. כך ניתן לבדוק את מערכת הקשרים הסיבתיים בין כלל משתני המחקר, ביניהם גם המשתנה הלטנטי (משתנה 'המרכז' למשפחות' אשר נבנה באופן מלאכותי מרכיבי התוכנית- תרומת השירותים, תחושת השייכות ותרומת מנהיגות ההורים).

המודל המדידתי

למודל הוכנסו משתנים נצפים כדי לבדוק את מידת טעינותם על המשתנה הלטנטי 'המרכז למשפחות'. ממצאי המודל המדידתי (איור 5) מראים שהמדדים משקפים כראוי את המשתנה הלטנטי במודל. מקדמי הטעינה המתוקננים נעו בין 0.46 ל-0.86.

המודל המבני

מודל המחקר נבנה על בסיס הקשרים המובהקים שנמצאו בין משתני המחקר בשלב המקדים.

המשתנים שהוכנסו למידול המשוואות המבניות היו כדלקמן:

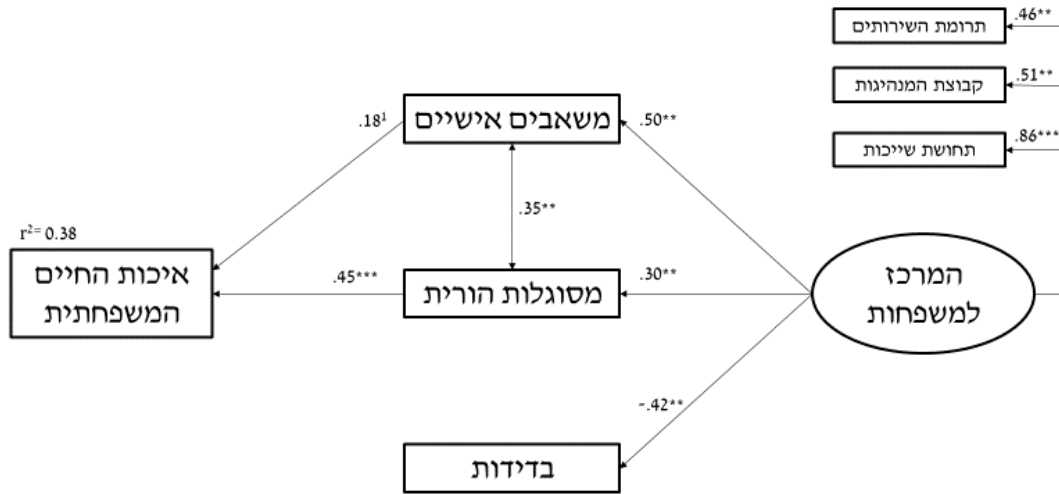
- משתנים אקסוגניים (בלתי תלויים): המרכז למשפחות.
- משתנים מתווכים: משאבים אישיים, מסוגלות הורית ובדידות.
- משתנה אנדוגני (משתנה תלוי/ משתנה התוצאה): איכות חיים משפחתית.

טיב ההתאמה של המודל סביר על פי הפרמטרים:

$$\chi^2_{(df=9)} = 10.98, p = .277, IFI = 0.988; TLI = 0.956; CFI = 0.986; RMSEA = .040$$

איור 5. מציג את מודל המחקר בקרב כלל המדגם ($N=137$).

מודל המחקר להסברת איכות החיים המשפחתית על סמך המרכז למשפחות, משאבים אישיים, מסוגלות הורית ובדידות

$\chi^2_{(df=9)} = 10.98, p = .277, IFI = 0.988; TLI = 0.956; CFI = 0.986; RMSEA = .040$
¹ $p = 0.09$; a clear tendency to significance.

מידול משוואות מבניות מראה שרכיבי תוכנית המרכזים למשפחות, כפי שמתבטא בתרומת השירותים, תחושת השייכות למרכז והנהגת ההורים, קשורים באופן מובהק להגברת המשאבים האישיים של המשפחות ($\beta = 0.50^{**}$), לחיזוק המסוגלות ההורית ($\beta = 0.30^{**}$), ולבדידות מופחתת ($\beta = -0.42^{**}$). כמו כן, ניתוח הנתונים מראה שלמסוגלות ההורית, תרומה משמעותית בעוצמה חזקה להגברת איכות החיים המשפחתית ($\beta = 0.45^{***}$). עוד עולה ממצא אינדיקטיבי לקשר חיובי בין משאבים אישיים לבין הגברת איכות החיים המשפחתית. לעומת זאת, לבדידות לא נמצא תרומה מובהקת לאיכות החיים המשפחתית. לא נמצאה תרומה מובהקת של המרכז למשפחות לאיכות החיים המשפחתית באופן ישיר, אם כי באמצעות קשר עקיף, באמצעות הגברת המסוגלות ההורית והמשאבים האישיים. ניתן לסכם ולומר שמשנתני המחקר הסבירו 38% מהשונות באיכות החיים המשפחתית.

4. סיכום ומסקנות

4.1 תמצית הממצאים המרכזיים

- איכות החיים המשפחתית גבוהה הן בממד הכללי והן בהיבטים שונים של איכות החיים המשפחתית: יחסי הגומלין המשפחתיים, הורות, רווחה רגשית, רווחה פיזית- חומרית, ותמיכה הקשורה למוגבלות. לא נמצא הבדל מובהק ברוב תחומי איכות החיים המשפחתית בין משתתפים ממרכזים יישוביים ואזוריים, מלבד באיכות החיים החומרית-פיזית. משתתפים השייכים למרכזים אזוריים דיווחו על איכות חיים חומרית-פיזית גבוהה יותר.
- בחינת המצוקה המשפחתית העלתה כי מחצית מהמשתתפים דיווחו על רמת מצוקה נמוכה, שליש מהם דיווחו על רמת מצוקה מתונה, אשר מתבטאת בתחושת לחץ, המלווה בהתמודדות מספקת עימו. 13.3% מהמשתתפים דיווחו שהם ומשפחתם במשבר. לא נמצא הבדל מובהק בתחושת המצוקה המשפחתית בין משיבים במרכזים יישוביים ואזוריים.
- המשפחות המשיבות הן בעלות רמה גבוהה של משאבים אישיים, כאשר משתתפים השייכים למרכזים יישוביים דיווחו על רמת משאבים גבוהה יותר, בהשוואה למשתתפים השייכים למרכזים אזוריים.
- שימוש בשירותי המרכז: התפלגות המדד המייצג את כמות השירותים מראה כי 75.2% השתמשו בשירותים, לעומת 24.8% שלא השתתפו בשום פעילות. שכמו כן, עולה הבדל מובהק בכמות השירותים בהם נעשה שימוש, כך משתתפים השייכים למרכזים יישוביים דיווחו על צריכת שירותים מוגברת, לעומת משתתפים המשייכים למרכזים אזוריים. היקף השימוש היה גבוה יותר באופן מובהק בקרב משתתפי השייכים למרכזים יישוביים בנוגע לקבוצות תמיכה להורים, קבוצות תמיכה לאחים, ופעילות אחרת.
- תרומת השירותים: באופן כללי, הפעילויות שדורגו כבעלות התרומה הגבוהה ביותר הן ימי כיף למשפחות ופעילויות 'אחרות'. משתתפים השייכים למרכזים יישוביים דיווחו על תרומה גבוהה יותר של שירותי המרכז לרווחת המשפחה.
- תחושת השיתוף: תחושת השיתוף של המשיבים במרכז למשפחות היא מתונה; קצת מעל אמצע הטווח. ניכר כי המשיבים רואים עצמם חלק מקהילת המרכז למשפחות. עם זאת, הם מרגישים באופן חלקי בלבד שיש להם תפקיד חשוב בדיוני המרכז וכי יש להם השפעה על דברים שקורים בקהילת המרכז. משתתפים השייכים למרכזים יישוביים דיווחו על

תחושת שיתוף גבוהה יותר, בהשוואה למרכזים אזוריים. בדומה, משתתפים השייכים למרכזים יישוביים דיווחו על תחושת קהילה (פונקציונאלית) חזקה יותר.

- חסמים להשתתפות בפעילויות המרכזים: החסם המשמעותי ביותר בו נתקלות משפחות הוא זמן פנוי בימים ובשעות בהן נערכות פעילות קבוצתית (78.8%). לא נמצא הבדל מובהק במספר החסמים הכולל שחוות המשפחות בבואן לצרוך את שירותי המרכז. עם זאת, נמצא הבדל מובהק בחסם רכב פרטי להגעה נוחה למרכז; משפחות המשתייכות למרכזים יישוביים חוות יותר חסם זה. עוד נמצא הבדל מובהק בחסם התחבורה הציבורית, כך שמשפחות המשתייכות למרכזים אזוריים חוות יותר חסם זה.

- מודל המחקר להסברת איכות החיים המשפחתית על סמך משתני המודל הלוגי של תוכנית המרכזים למשפחות הראה שרכיבי תוכנית המרכזים למשפחות, כפי שמתבטא בתרומת השירותים, תחושת השייכות למרכז והנהגת ההורים, קשורים באופן מובהק להגברת המשאבים האישיים של המשפחות, לחיזוק המסוגלות ההורית, ולבדידות מופחתת. כמו כן, ניתוח הנתונים מראה שלמסוגלות ההורית, תרומה משמעותית בעוצמה חזקה להגברת איכות החיים המשפחתית ועולה ממצא אינדיקטיבי לקשר חיובי בין משאבים אישיים לבין הגברת איכות החיים המשפחתית.

4.2 מגבלות המדידה

יש לנתח את ממצאי המחקר ולהפיק מהם מסקנות, תוך התייחסות למגבלות המחקר. מגבלה ראשונה קשורה לכך שאיסוף הנתונים נעשה באמצעות דיווח עצמי. על אף שבכל השאלונים במחקר נערכה בדיקת עקיבות פנימית (מהימנות המדידה), התשובות המתקבלות הינן סובייקטיביות ובשל כך, ייתכן כי יהיו מוטות. שנית, הנתונים נאספו באמצעות שיטת דגימה מסוג נוחות; דגימה שאינה לא רנדומלית. ייתכן וישנה הטיה שמקשה על הכללת הממצאים. כך למשל, המדגם כלל רוב של אימהות (88.9% מהמדגם) וייצוג גבוה למשפחות לילדים עם אוטיזם (32.1%). לבסוף, השאלון המחקרי הורכב ממספר שאלונים. אמנם מרבית השאלונים קוצרו והותאמו לאוכלוסייה, אך ייתכן והשאלון הארוך היה מעייף והתשובות הושפעו מכך.

4.3 מסקנות והמלצות

- ראוי להעלות את המודעות לגבי השירות בקרב אבות לילדים עם מוגבלויות ולפתח אסטרטגיה ייעודית ל-reaching out במטרה להגביר מעורבות של אבות במרכזים למשפחות ברמה הארצית.

- ממצאי המחקר מעידים על החשיבות של הדינמיות של הפעילויות הניתנות במרכזים למשפחות, המשתנות לאורך זמן ובהתאמה אישית לקהילת הפונים. ניכר כי דפוסי השימוש בשירותים משתנים בין מרכזים השונים וכי כאשר נתפרט 'חליפה אישית' לקהילת המשתתפים, התרומה של השירות לרווחת המשפחה עולה משמעותית. על כן, ראוי לעודד את צוותי המחקר לערוך מיפויים חוזרים של צרכים והעדפות של המשפחות ולהתאים את פעילויות המרכז לקהילות אותן הוא משרת.
- מכאן, מומלץ ליצור פלטפורמות שונות לבני המשפחות להשמיע את קולם הייחודי ולהביע את הצרכים, הרצונות וההעדפות שלהם. בבניית תשתיות אלה, יש להתייחס לשיקולי נגישות (למשל, במיפוי צרכים מקוון, יש חשש לפספס משפחות עם אוריינות טכנולוגית נמוכה).
- ניכר כי היות המרכז שירות רב-נכתי מהווה חסם לצריכת השירות בקרב משפחות רבות. עולה צורך ברור להעלאת המודעות למהות ולחשיבות של שירות רב נכתי, המתייחס לדמיון בחוויות החיים כתוצאה מגידול ילדים עם מוגבלויות. במקביל, כיוון שמשפחות מעלות את הצורך בפעילויות המותאמות באופן ספציפי למוגבלות מסוימת, מומלץ לפתח ערוצי שיתופי פעולה בין מרכזים שונים, לתת גם מענים למוגבלויות ספציפיות באופן מקוון (כדוגמת הרצאות והדרכות סביב נושא ייחודי).
- חסמי הנגישות העולים ביחס לשירות האזורי מחזקים את החשיבות של הפעלת שירותים היברידיים, גם בתקופה שלאחר הקורונה.
- מודל המחקר להסברת איכות החיים המשפחתית מעיד כי המרכז למשפחות משיג את יעדיו להגברת המשאבים האישיים של משפחות, חיזוק המסוגלות ההורית והפחתת הבדידות. עוד נמצא שהתרומה המשמעותית ביותר לאיכות החיים המשפחתית היא למסוגלות ההורית. מומלץ להעמיק את החשיבה כיצד ניתן לפתח עוד פעילויות קבוצתיות וקהילתיות להגברת המסוגלות ההורית.
- לקראת נקודת המדידה הבאה של מחקר ההערכה, יש לצמצם את שאלוני המחקר ולהתייחס לבעיית ההיענות במרכזים היישוביים. מומלץ להפיץ את השאלון בכלל המרכזיים היישוביים בארץ, במקום בשלושה מרכזים בודדים.

נספח: שאלון המחקר

הורה יקר,

מטרת סקר קצר זה היא לסייע למרכז למשפחות לילדים עם מוגבלות לשפר את השירותים שהוא מעניק למשפחות. נשמח אם תוכל להקדיש 10 דקות מזמנך למילוי השאלון. השאלון הינו אנונימי

1. משיב על השאלון:

1. אמה
2. אבא
3. סבא, סבתא או אפטרופוס אחר

2. כמה זמן אתם בקשר עם המרכז למשפחה?

1. פחות מחצי שנה
2. בין חצי שנה לשנה
3. יותר משנה
4. לא זוכר

תפקוד המרכז ותרומה למשפחה- ישתנה לאחר שיחה עם מנהלות המרכז ודיוק השירותים

בימים אלה המרכז למשפחה פועל תחת הנחיות הקורונה וחוזר לשגרה. האם השתמשת או שאתה/ה משתמשת/ת בשירותים הבאים (ניתן לסמן יותר מתשובה אחת). אם כן, אנא סמן באיזו מידה השירות תורם או לא תורם לך כאשר 1 – פירושו לא תרם כלל ו-5 – פירושו תרם במידה רבה מאוד.

לא	תרם	תרם	תרם	תרם	כלל לא		
השתמשת/י	במידה	במידה	במידה	במידה	תרם		
בשירות	רבה	רבה	בינונית	מועטה			
זה/ לא	מאוד						
רלבנטי							
98	5	4	3	2	1	קבלת מידע	3
98	5	4	3	2	1	קבוצת תמיכה להורים	4
98	5	4	3	2	1	קבוצת תמיכה לאחים	5

98	5	4	3	2	1	הרצאות	6
98	5	4	3	2	1	ימי כיף למשפחה	7
98	5	4	3	2	1	...	8

9. האם יש נושאים שהיית רוצה להשתתף בהרצאה או סדנה עליהם? [שאלה פתוחה]

10. במידה ואתה משתתף בקבוצה להורים (לא קבוצת המנהיגות), האם הנושאים שעולים במפגשי הקבוצה חשובים לך?

1. חשובים מאוד
2. חשובים
3. לא כל כך חשובים
4. בכלל לא חשובים
98. לא משתתף בקבוצה להורים

11. באיזו מידה היית מרוצה מההנחיה של הקבוצה?

1. מרוצה מאוד
2. מרוצה
3. לא כל כך מרוצה
4. בכלל לא מרוצה
5. לא יודע

12. האם יש דברים שדורשים לדעתך שינוי או שיפור בקבוצה/ות בהן השתתפת? [פתוחה]

איכות חיים משפחתית-ההגדים בצהוב הם תוספות שלא היו במדידה קודמת

בעת הזו שבו חל משבר הקורונה, באיזו מידה את/ה מסכים/ה או לא מסכים/ה עם ההגדים הבאים.

אנא תן/י ציון מ-1 שפירושו כלל לא מסכים ועד 5 מסכים במידה רבה מאוד. [ניתן לסמן תשובה אחת בלבד]

מאד מסכים	מסכים	ניטראלי	לא מסכים	מאד לא מסכים				
5	4	3	2	1	בני משפחתי נחנים לבלות זמן יחדיו	1	Family Interaction	13

5	4	3	2	1	בני המשפחה עוזרים לילדים ללמוד להיות עצמאיים	2	Parenting	14
5	4	3	2	1	יש למשפחתי את העזרה הדרושה להפגת המתח	3	Emotional Well-being	15
5	4	3	2	1	למשפחתי יש חברים או אנשים אחרים המספקים לנו תמיכה	4	Emotional Well-being	16
5	4	3	2	1	בני משפחתי מסייעים לילדים במשימות הלימודיות	5	Parenting	17
5	4	3	2	1	לבני משפחתי יש אמצעי	6	Physical / Material Well-being	18

					תחבורה מתאימים כדי להגיע לאן שהם צריכים			
5	4	3	2	1	בני המשפחה מדברים בפתיחות אחד עם השני	7	Family Interaction	19
5	4	3	2	1	בני המשפחה מלמדים את הילדים כיצד להסתדר זה עם זה	8	Parenting	20
5	4	3	2	1	לבני המשפחה יש זמן לעסוק בתחומי העניין שלהם	9	Emotional Well-being	21

5	4	3	2	1	במשפחתנו אנו פותרים בעיות יחד	10	Family Interaction	22
5	4	3	2	1	חברי המשפחה תומכים אחד בשני בהשגת המטרות	11	Family Interaction	23
5	4	3	2	1	חברי המשפחה מפגינים אהבה ואכפתיות אחד כלפי השני	12	Family Interaction	24
5	4	3	2	1	יש לנו תמיכה חיצונית לכל הצרכים המיוחדים במשפחה	13	Emotional Well-being	25
5	4	3	2	1	המבוגרים במשפחה מלמדים את הילדים	14	Parenting	26

					לקבל החלטות טובות			
5	4	3	2	1	אנו מקבלים טיפול רפואי בעת הצורך	15	Physical / Material Well-being	27
5	4	3	2	1	אנו מסתדרים עם ההוצאות שלנו	16	Physical / Material Well-being	28
5	4	3	2	1	המבוגרים במשפחה מכירים את האנשים בחי הילדים (כמו חברים ומורים)	17	Parenting	29
5	4	3	2	1	המשפחה מסוגלת להתמודד עם העלויות והמורדות בחיים	18	Family Interaction	30

5	4	3	2	1	למבוגרים יש זמן לטפל בצרכים האישיים של כל ילד	19	Parenting	31
5	4	3	2	1	אנחנו מקבלים טיפול שיניים בעת הצורך	20	Physical / Material Well-being	32
5	4	3	2	1	בני המשפחה מרגישים בטוחים בבית, בעבודה, בבית הספר ובשכונה	21	Physical / Material Well-being	33
5	4	3	2	1	לבן המשפחה עם המוגבלות יש את התמיכות לתפקוד אופטימלי	22	Disability- Related Support	34

					בבית הספר או בעבודה			
5	4	3	2	1	לבן המשפחה עם המוגבלות יש את התמיכות לתפקוד אופטימלי בבית	23	Disability- Related Support	35
5	4	3	2	1	לבן המשפחה עם המוגבלות יש את התמיכות לקשרי חברות	24	Disability- Related Support	36
5	4	3	2	1	לבני המשפחה יש קשרים טובים עם נותני השירותים המספקים תמיכות לבן המשפחה	25	Disability- Related Support	37

					עם			
					המוגבלות			

מצוקה משפחתית-

38. בחר מבין התשובות, היכן אתה ומשפחתך נמצאים כרגע, מבחינת משבר הקורונה :

1. הכל בסדר, משפחתי ואני לא חווים משבר
2. הכל בסדר, אבל יש לנו קשיים לפעמים
3. המצב בבית די לחוץ, אבל אנחנו מתמודדים עם הבעיות
4. המצב בבית מאד לחוץ, אבל אנחנו מתמודדים עם הבעיות
5. המצב בבית מאד לחוץ, אבל אנחנו מתאמצים להסתדר
6. אנחנו עובדים מאד קשה בכל רגע ביום, על מנת לא להיכנס למשבר
7. לא נצליח להתמודד עם המצב עוד הרבה זמן. אנחנו עומדים בפני משבר
8. אנחנו חווים משבר, אבל מתמודדים עימו
9. אנחנו חווים משבר, ופנינו לקבלת סיוע
10. אנחנו במשבר מהותי. המצב לא יכול להיות גרוע יותר

בדידות – משאלון ברוקדייל

באיזו מידה אתה/מסכים/ה או לא מסכים/ה עם ההיגדים הבאים. אנא תן/י ציון מ-1 שפירושו כלל לא מסכים ועד 5 מסכים במידה רבה מאוד. [ניתן לסמן תשובה אחת בלבד]

לא	מסכים	ממסכים	מסכים	מסכים	כלל לא		
לא	מסכים	ממסכים	מסכים	מסכים	כלל לא	מסכים	
יודע/	במידה	במידה	במידה	במידה	מסכים		
לא	רבה	רבה	בינונית	מועטה			
רלבנטי	מאוד						
98	5	4	3	2	1	בעקבות המרכז אני מרגיש/ה פחות בודד עם הבעיות של הילד/ה שלי	39
98	5	4	3	2	1	יש לי הרבה במשותף עם	40

						משפחות אחרות במרכז	
98	5	4	3	2	1	חשוב לי לדבר עם הורים אחרים במרכז על הקשיים של הילד/ה שלי	41
98	5	4	3	2	1	אני מתייעצת/ לעיתים קרובות עם הורים אחרים שפגשתי במרכז לגבי הילדים שלי	42

*** זה חוזר על עצמו עם תחושת קהילה טבעית ופונקציונאלית , אולי רק שני ההגדים הראשונים?
אני חושבת שזה חוזר אחכ שוב

תחושת קהילה

באיזו מידה את/ה מסכים/ה או לא מסכים/ה עם ההיגדים הבאים. אנא תן/י ציון מ- 1 שפירושו
כלל לא מסכים ועד 5 מסכים במידה רבה מאוד. [ניתן לסמן תשובה אחת בלבד]

לא	מסכים	ממסכים	מסכים	מסכים	כלל לא		
יודע/ לא	במידה רבה	במידה רבה	במידה בינונית	במידה מועטה	מסכים		
רלבנטי	מאוד						
98	5	4	3	2	1	אני מרגיש חלק מהקהילה בישוב לי	43

98	5	4	3	2	1	הקהילה שלי בישוב עוזרת לי מאוד בימים אלה	44
98	5	4	3	2	1	אני מרגיש חלק מקהילת המשפחות לילדים עם מוגבלויות במועצה האזורית	45
98	5	4	3	2	1	אני מקבל תמיכה מחברי הקהילה של המרכז למשפחות	46

שאלון תחושת שיתוף [לכולם]

באיזו מידה את/ה מסכים/ה או לא מסכים/ה עם ההיגדים הבאים. אנא תן/י ציון מ-1 שפירושו כלל לא מסכים ועד 5 מסכים במידה רבה מאוד. [ניתן לסמן תשובה אחת בלבד]

לא יודע/לא רלבנטי	מסכים במידה רבה מאוד	ממסכים במידה רבה	מסכים במידה בינונית	מסכים במידה מועטה	כלל לא מסכים		
98	5	4	3	2	1	אני רואה עצמי כחלק מקהילת המרכז למשפחות	47
98	5	4	3	2	1	אני מקבל מאנשי הקהילה המלצות והצעות בקשר לנושאים שמטרידים את הקהילה	48
98	5	4	3	2	1	יש לי תפקיד חשוב כשדנים בבעיות של הקהילה	49
98	5	4	3	2	1	יש לי השפעה על דברים שקורים בקהילת המרכזים למשפחות אליה אני שייך	50

חסמים

באיזו מידה את/ה מסכים/ה או לא מסכים/ה עם ההיגדים הבאים. אנא תן/י ציון מ-1 שפירושו כלל לא מסכים ועד 5 מסכים במידה רבה מאוד. [ניתן לסמן תשובה אחת בלבד]

לא מסכים	מסכים	ממסכים	מסכים	מסכים	כלל לא מסכים		
לא יודע/	במידה רבה מאוד	במידה רבה	במידה בינונית	במידה מועטה	מסכים		
98	5	4	3	2	1	יש לי חיבור זמין לאינטרנט ומחשב כדי להשתתף בפעילויות המרכז מרחוק	51
98	5	4	3	2	1	יש לי רכב פרטי ואני יכול להגיע לפעילות במרכז	52
98	5	4	3	2	1	יש תחבורה ציבורית טובה בשכונה שלי ואני מגיע בקלות למרכז	53
98	5	4	3	2	1	זמן הנסיעה למרכז ובחזרה סביר	54
98	5	4	3	2	1	הפעילות והתכנים של הפעילות מתאימים לאורך החיים	55

						ולמנהגים של משפחתי	
98	5	4	3	2	1	אני לא פנויה/ה בימים ובשעות בהן נערכת פעילות קבוצתית	56
98	5	4	3	2	1	אני לא מוצא שיחה משותפת עם הורים לילדים בעלי מוגבלויות שונות משל הילד שלי	57

58. באיזו מידה אתה חש שפעילות קבוצת מנהיגות ההורים תורמת לשיפור המצב בתקופה זו?

1. כלל לא
2. תורמת לשיפור המצב במידה מועטה
3. תורמת לשיפור המצב במידה בינונית
4. תורמת לשיפור המצב במידה רבה
5. תורמת לשיפור המצב במידה רבה מאוד

[Personal Characteristic Resources]- בטחון עצמי, מיקוד שליטה, אופטימיות, תקווה

באיזו מידה אתה מסכים/ה או לא מסכים/ה עם ההיגדים הבאים. אנא תן/י ציון מ-1 שפירושו כלל לא מסכים ועד 5 מסכים במידה רבה מאוד.

לא	מסכים	ממסכים	מסכים	מסכים	כלל לא		
יודע/לא	במידה	במידה	במידה	במידה	מסכים		
רלבנטי	רבה מאוד	רבה	בינונית	מועטה			

98	5	4	3	2	1	אני גאה בדרך שבה אני ומשפחתי מתמודדים עם המצב	59
98	5	4	3	2	1	אני מרגיש שעתיד ועתיד משפחתי תלויים בי	60
98	5	4	3	2	1	אני מרגיש שיש לי שליטה על המצב	61
98	5	4	3	2	1	אני אופטימי ומאמין שהמשבר יחלוף במהרה	62
98	5	4	3	2	1	אני נוטה להתאושש במהירות לאחר תקופה קשה	63

באיזו מידה את/ה מסכים/ה או לא מסכים/ה עם ההיגדים הבאים. אנא תן/י ציון מ-1 שפירושו כלל לא מסכים ועד 5 מסכים במידה רבה מאוד.

לא	מסכים	ממסכים	מסכים	מסכים	כלל לא		
יודע/לא	במידה	במידה	במידה	במידה	מסכים		
רלבנטי	רבה	רבה	בינונית	מועטה			
	מאוד						
98	5	4	3	2	1	יש לי הבנה טובה של הקשיים של הילד/ה שלי	64
98	5	4	3	2	1	אני יכול להתמודד עם בעיות הקשורות בילד/ה שלי	65
98	5	4	3	2	1	אני יודע איך להשיג מידע שיעזור בטיפול בילד/ה שלי	66
98	5	4	3	2	1	יש לי למי לפנות כשאני בלחץ או במצוקה בקשר לילד/ה שלי	67

68. האם אתה לוקח חלק פעיל בקבוצת מנהיגות ההורית של המרכז?

1. כן ----- נשמח לשלוח שאלון מנהיגות הורית, אנא השאר לנו מייל או מספר טלפון
2. לא

[Condition resources]- יציבות משפחתית ותעסוקתית ומשתני רקע דמוגרפים

69. כמה ילדים יש במשפחתך? ____

70. כמה מהם ילדים עם מוגבלות? ____

a. מה גיל הילד עם המוגבלות? [פתוח או סולם טווח סגור]

b. האם הילד בעל:

1. מוגבלות חושית כלשהי [ראייה, שמיעה וכדומה]

2. עיכוב שכלי- התפתחותי

3. אוטיזם

4. ליקוי למידה מסוג כלשהו

5. מצב רגשי או נפשי כלשהו

6. נכות פיזית

7. נכות קוגניטיבית

8. מחלה כרונית

9. אחר

c. באיזו מידה מוגבלות זו מפריעה לתפקוד היומיומי של הילד?

1. כלל לא

2. במידה מועטה

3. במידה בינונית

4. במידה רבה

5. במידה רבה מאוד

71. כמה ילדים גרים אתכם כרגע? ____

72. האם אתם מתגוררים ב:

1. דירה

2. דירה עם מרפסת

3. בית צמוד קרקע

73. כמה חדרים יש בביתכם? ____

74. מה המצב המשפחתי שלך?

1. נשוי/אה

2. גרוש/ה או פרוד/ה

3. אלמן/ה

4. הורה יחידני

75. כיצד היית מגדיר את רמת הדתיות שלך? [איילת- יודעת אם יש לנו מוסלמים ונוצרים במחקר?]

1. חילוני

2. מסורתי

3. דתי

4. חרדי

76. מהי רמת ההשכלה שלך?

1. סיימתי בית ספר עממי

2. סיימתי 12 שנות לימוד

3. אקדמאי

77. הכנסה ממוצעת ברוטו למשק בית בישראל בשנת 2018 עמדה על כ-21,000 ש"ח בחודש. האם משק הבית שלכם נמצא:

1. הרבה מתחת לממוצע

- .2 מעט מתחת לממוצע
- .3 כמו הממוצע
- .4 מעט מעל הממוצע
- .5 הרבה מעל הממוצע
- .98 לא מעוניין להשיב